

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

КРАВЧЕНКО СЕРГІЙ ПЕТРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальної теорії права та держави,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВИЙ ТЕКСТ ЯК ОБРАЗ ЛІНГВІСТИЧНОГО БУТТЯ ПРАВА

У процесі створення правовий текст проходить три основних рівня: рівень реальної поведінки, рівень правової культури і суспільної свідомості, і, власне, рівень права як особливої форми суспільної свідомості, коли письмова фіксація джерел права стає його традицією.

Текст права в онтологічному розумінні має вигляд ієрархії окремих форм правових текстів. Відомо, що всі правові тексти поділяються на тексти чинних нормативно-правових актів і метамовні тексти, які включають у свій склад наукові тексти, тексти, що з'явилися у наслідок правничої практики правозастосовчих органів та повсякденні висловлення про тексти чинних законів. Такі критерії правничої герменевтики, як правова традиція, соціум, влада, а також правові судження і поняття формують її дослідницький базис. Більш того, вони відіграють істотну роль при формуванні значення правового тексту. Інтерпретація не є тільки і виключно логічною процедурою. Кожний її випадок включає вибір і мотив, елемент «гри значень», що само по собі передбачає її варіативність.

Інтерпретація правового тексту повинна розглядається з двох основних позицій: формально-логічної та змістовної. Лінгвістична точка зору передбачає тлумачення спеціальних термінів із урахуванням їх етимології і включає формальне їх прочитання. До цієї частини слід віднести буквальну, альтернативну і цільову інтерпретацію. Цей аспект надзвичайно важливий у судовій практиці, коли при винесенні рішення нерідко виявляється недостатність тексту самої норми, значення терміну для її правильного сприйняття. Говорячи про певні задачі тлумачення слід підкреслити, що це є суть задачі конкретизації закону у тому чи іншому випадку, інакше є задача аплікації. Аплікація – це не додаток до конкретного випадку загального, яке було первісно надано і зрозуміле само по собі, але аплікація і є дійсне розуміння самого загального, яким є для нас правовий текст. Проблема тлумачення правничого терміну сходиться на проблемі значення терміну як ціннісної одиниці усієї системи лексичних значень, а також значення правничого вираження у правовому, соціальному і текстуальному контексті, тобто у єдності тексту та контексту. Синтаксичні та граматичні правила тлумачення тексту дозволяють побудувати логічний та зв'язний текст, полегшують його розуміння і при цьому обмежують його значення. В той же час, на межі лінгвістичного та змістовного рівнів лежить рівень тексту, який дозволяє проводити інтерпретацію виразів у контексті самого тексту. Змістовний рівень уявляється як глибинне розуміння, яке формується у русі від правового тексту до смислу права і стикається з проблемою сутності права.

Співвіднесеність тексту із контекстом, його орієнтованість на передбачуваного читача є його важливими характеристиками.

Правовий текст є носієм соціальної та правової інформації. Він відбиває волю законодавця та оказує організовуючий вплив на суб'єкта, який сприймає текст. Правовий текст лише актуалізує те, що у суб'єктах одвічно закладено. Раз створений, він набуває самостійності та інколи непередбачений смисл. Можливо говорити, що осмислення тексту є спроба суб'єкта розкрити у собі те, що знаходиться там потенційно і що має прояв під “маскою об'єктивності”. Іншими словами інтерпретація тексту закінчується самоінтерпретацією суб'єкта, який читає і надалі розуміє сам себе краще.

Мова не тільки надає можливість праву об'єктивно існувати, але вона ж і забезпечує можливість пізнання правової реальності суб'єктами, а через неї – можливості для інтерпретації права і для правотворчості. Будь-яка осмислена діяльність людей невід'ємна від пізнання; більш того без пізнання вона була б неможливою. Якщо б знання не було мовою, їм не можливо було б оперувати у суспільстві. Мова – форма існування знання. Звідси і само знання завжди виступає у вигляді будь-якої мови.

Нормотворчість, тлумачення і застосування норм права – усі ці процеси безпосередньо пов'язані з пізнанням, або точніше казати, пізнання є їх суттєвою характеристикою. При цьому всі факти, явища та події, які аналізуються у правотворчому процесі, опосередковані мовою: розробники норм мають справу з різними текстами, які свідчать про ті чи інші факти соціального буття і виступають самі по собі як мовні фактори. Адже ж від законодавця не вимагається добувати нові знання, але він повинен відібрати із вже існуючих знань ті, які несуть інформацію про відносини, що потребують правового регулювання. Ця діяльність заснована на певних науково-методологічних прийомах та гносеологічна у своїй основі. При цьому необхідно підкреслити, якщо пізнання у правотворенні – це пізнання контекстуального оточення утвореної норми права, то інтерпретація норми права виступає як пізнання власно норми.

Гносеологічний аспект правового тексту виступає як проблема розуміння тексту права, як його сприйняття суб'єктом, що пізнає правову реальність. Пізнання, як практична діяльність суб'єкта, визначається цілями і задачами, має свою спрямованість і завжди мотивовано. При розгляді процесу розуміння правового тексту можливо окреслити два напрямки. Перший передбачає описання процесу розуміння через виділення типу правничого дискурсу у декількох жанрах правничої писемності. Перший тип дискурсу містить безперервні елементи у поєднанні з дескриптивними, другий – головним чином дескриптивні. Ці два типи правничого дискурсу можливо співвіднести з двома різновидами правового мислення: один орієнтований на події та їх учасників, він ближче до повсякденного мислення, інший – науковообразний, при якому мислення оперує категоріями учасників, які перебувають у певному стані.

У тексті законодавчого акту синтаксис та семантика підпорядковані прагматичному аспекту, і тим самим прагматику законодавчого

тексту можливо вважати його найглибшим рівнем. До компонентів прагматики слід відносити перспективу (точку зору законодавця та реципієнта) та функціональну орієнтацію. Іншими словами, коли метою читання є запам'ятовування тексту і усвідомлення його змісту, то сприймаються синтаксис та семантика тексту. Коли ж суб'єкт прагне усвідомити точку зору законодавця і потім співвіднести її зі своєю ситуацією для розробки певної лінії поведінки, то сприймається, перш за все, прагматичний аспект тексту. Що ж стосується функціональної орієнтації, то в цьому відношенні закони можливо поділити на дві групи: управління діями та управління контролем. Перша група законів адресована звичайним громадянам, друга – судам та прокуратурі. У першому випадку мова йде про правовідносини у різних соціальних ситуаціях, у другому – в ситуаціях, головним чином, судового засідання [1, с. 38–39].

Другий шлях аналізу веде до розгляду проблеми розвитку права у контексті культурно-історичного та політичного підходу. У цьому випадку розуміння розглядається як інтерпретація – прийом тлумачення, що здійснюється у традиціях римського права. Відомо, що римські правники і *praetores* тлумачили право самостійно і незалежно від законодавства, що утворювало можливість розвитку права «поза законом». Залишаючись при цьому віddаними букві закону і спираючись зовнішнім чином на його норми, правники змінювали смисл, фіктивно підводячи під них цілий ряд явищ, які ними не досягались, розповсюджуючи їх на відношення інших галузей і, таким чином, досягаючи цілей, які не мались на увазі при їх аналізі. Інтерпретація зустрічається там, де законодавству надається незначна роль у правоутворенні і де право утворюється переважно творчою діяльністю правників під впливом різних соціальних факторів. Власне, тут мова йдеться про статичну та динамічну теорії права, які розглядають, у одному випадку, право як систему діючих норм, право у стані спокою, а в іншому випадку – право як процес творення і застосування норм, як право у русі.

У цьому контексті викликає інтерес процес розуміння, що здійснюється як зверху – законодавцями, правозастосовчими органами, так і знизу – суб'єктами права. Тлумачення фактичних складів має форму суджень – правових висловлювань. Правові норми утворюються і застосовуються державними органами, а також ці норми повинні застосовуватися суб'єктами права. Норми права за своїм смислом є не судження, а приписи, і як приписи – наказами, веліннями. Правові висловлювання і правові норми є текстовими індексами правового мислення і формуються у певному середовищі, де склались культурні та політичні традиції. Вони неминуче несуть на собі відбиток економічних явищ, соціальних та релігійних уявлень, діяльності законодавця та судів, виявляючи мотиви, що спонукають людей узгоджувати або не узгоджувати свою поведінку із правопорядком.

Отже, розуміння права є соціальне розуміння тексту правової норми стосовно до конкретної ситуації, пов'язане, як правило, з її порушенням. Прикладом розуміння тексту норми законодавства може бути будь-який судовий процес. Принцип змагальності, який полягає

в основі судового процесу, зайвий раз підтверджує можливість різної інтерпретації правового сюжету. У суді тексту норми надається більш вузьке значення ніж у нього заклав законодавець, хоча, як зазначалося вище, розширюється його смисл, створюючи лінгвістичне буття права.

Список використаних джерел:

1. Gunnarsson B. L. Functional comprehensibility of Legislative texts: Experiments with Swedish act of Parliament // Ed. By Danet. – Amsterdam, 1989. – P. 32–54.

Ключові слова: текст, правничий текст, мова права, правнича герменевтика, інтерпретація, правова реальність.

Key words: text, legal text, right language, legal hermeneutics, interpretation, legal reality.

ЧУВАКОВА ГАННА МИХАЙЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальної теорії права та держави,
кандидат юридичних наук, доцент*

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЙ НОРМА-АНОМАЛІЯ

Аномалії у правовій сфері мають велику кількість проявів [1]. Їх розуміють як різного роду перешкоди у правовому регулюванні суспільних відносин, відхилення від загальної закономірності, від нормального формування і розвитку суспільних відносин, обумовлене різними факторами об'єктивного та суб'єктивного порядку, це об'єктивна реальність, але це реальність, яка є відхиленням від сутнісної лінії у праві, від цілей правової волі, від необхідної послідовності та структури змісту, від закономірних зв'язків між юридичними явищами та процесами, від необхідних форм змісту права. Як об'єктивна реальність, як складова частина діяльності, у процесі якої виробляється та відтворюється право, аномалії мають свої особливі причини існування. Поділимо ці причини на зовнішні та внутрішні [2]. Ця стаття стосується соціальних, тобто однієї із зовнішніх причин. Зовнішні причини аномалій правової сфери діють у сфері поєднання права як особливої цілеспрямованої предметної діяльності з іншими формами соціального буття, які, з одного боку, є сферами, у зв'язках з якими народжуються правові потреби, з іншого боку, можуть створюватися умови, що призводять до появи аномалій. Найбільший вплив тут можуть надавати зміни економічного стану держави, у тому числі фінансові кризи, які спонукають суб'єктів, що мають відповідні важелі, вводити через право особливі умови, що забезпечують збереження їх інтересів на шкоду інтересам інших суб'єктів соціального життя, спотворюючи цим мети права. Навіть у цивілізованому суспільстві при розвитку інститутів демократії нерідкі приклади формування особливих правових

Тіщенко Юлія Валеріївна Елементи міфологічного світогляду у правосвідомості сучасної людини	50
Бальжик Ірена Анатоліївна Захист прав людини під час сучасної війни	54
Рязанов Михайло Юрійович Нормативний та процесуальний аспекти правової спадщини: антропологічний підхід	57
Кобко-Одарій Вікторія Сергіївна Правова спадщина: щодо питання внутрішньої єдності та зовнішнього вираження	59
Кравченко Сергій Петрович Правовий текст як образ лінгвістичного буття права	63
Чувакова Ганна Михайлівна Соціальні аспекти категорій норма-аномалія	66
Кормич Анатолій Іванович Витоки концепції глобального неуправління та її науковий і практичний потенціал	69
Serebro Mykhailo Technological trends in legal practice	72
Антошина Ірина Володимирівна Інформація і право: діалектика взаємозв'язку	74
Скуріхін Сергій Миколайович Етологічний аналіз ресурсів влади	77
Іванченко Ольга Миколаївна До питання співвідношення легітимності права та правової культури в Україні	80
Дудник Руслана Миколаївна Місце гендерного права у системі права України	84
Іванчук Віра Євстафіївна Моніторинг формування професійної правової культури у майбутніх юристів	86
Ковбасюк Степан Валерійович Інституційний підхід в методології державознавства	88
Войткова Аліса Вікторівна Особливості та шляхи реалізації функції оборони України як морської держави	91
Лук'ячук Ольга Вікторівна Статичний та динамічний підходи в інтерпретації права	94
Одарій Віктор Віталійович Порівняльно-правовий метод у застосуванні права	96
Грезіна Олена Миколаївна Етичні аспекти забезпечення якості освітнього процесу в контексті захисту прав учасників освітнього процесу	99